

Kilmė įpareigoja: *decorum* grafų Zabielių Paežerių dvaro rūmuose

Marius Daraškevičius

Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas

Dominikonų g. 15/1, LT-01131 Vilnius

marius.daraskevicius@vda.lt

Straipsnyje analizuojamas *decorum* principų taikymas rūmų architektūroje Lietuvoje XVIII amžiuje. Atvejo studijai pasirinkti XVIII a. pabaigoje statyti grafų Zabielių Paežerių dvaro rūmai. Apšvietos epochoje *decorum* klausimui rūmų architektūroje buvo skiriamas didelis dėmesys. Kaip ir geros manieros, geras architektūrinis *decorum* nebuvo privalomas, tačiau jo įprastai buvo paisoma, atsižvelgiama projektuojant pastatų fasadus, interjerus, kuriant planinę-funkcinę struktūrą. Pirmoji ši klausimą, aptardama Paežerių dvaro rūmų skulptūrinį dekorą, palietė menotyrininkė Aleksandra Aleksandravičiūtė. Šiame straipsnyje diskusija tęsiama – nagrinėjama Paežerių dvaro rūmų patalpų planinę-funkcinę struktūrą ir išlikusių erdvių puošybos santykis su kambarių paskirtimi remiantis *decorum* principais. Nėra išlikęs rūmų projektas, nesant inventorinių dokumentų, vienintelė galimybė, leidžianti kalbėti apie šių rūmų planinę-funkcinę struktūrą, yra pats objektas, analogai bei architektūros teorijoje cirkuliuavę pavyzdžiai. Tyrime siekiama įvertinti, ar Paežerių rūmuose buvo taikyti *decorum* principai atsižvelgiant į aukštą grafų Zabielių padėtį visuomenėje ir su jų statusu siejamomis funkcijomis – socialine, reprezentacine ir, žinoma, privačia. Šis tyrimas gali būti taikomas analizuojant ir kitus panašaus laikotarpio objektus, kuriant muziejines ekspozicijas, ekskursijų maršrutus ir edukacijas.

Reikšminiai žodžiai: Paežerių dvaras, rūmai, puošyba, *decorum*, interjeras.

Pastato kilni architektūra buvo paprasta;
 Savo vietose visi ornamentai palikti
 Lyg pačios būtinybės sukurti:
 Menas čia slėpės po natūralumo skraiste;
 Visada sužavėta, nustebusi niekada
 Šia struktūra džiaugės akis iš arti.

Volteras, „Skonio šventykla“, 1731 m.¹

Atrodo, kad Volteras (1694–1778) šias eiles būtų užrašęs stebėdamas Paežerių dvaro (Vilkaviškio r.) rūmus. Prancūzų architektas ir teoretikas Nicolas Le Camus de Mézières'as (1721 – apie 1793), pasitelkdamas šias rašytojo eiles, pabrėžė, kad rūmų puošyboje reikia stengtis paslėpti naudojamas menines priemones – menas visiškai neturėtų jaustis ir viskas turi būti sutvarkyta taip, kad atrodytų, jog kitaip ir būti negali². Aktualiam Le Camus de Mézières'o architektūros traktate *Le génie de l'architecture* (*Architektūros genijus*, 1780) autorius didelę dalį skyrė *decorum* klausimui. Ši tema buvo gausiai nagrinėjama Apšvietos epochoje, todėl bent keliais štrichais pravartu aptarti *decorum* sąvoką.

Architektūros istorikas Peteris Kohane'as *decorum* apibūdina kaip pastato dizaino tinkamumą, architektūros teorijoje vartotą nuo Renesanso iki modernizmo pradžios. *Decorum* taikymas buvo aktualus tiek projektuojant erdves, tiek puošyboje, taip buvo galima artikuliuoti pastato statusą pilietinėje ir socialinėje santvarkoje. Trumpai tariant, pagrindinės raiškos priemonės buvo klasikinės orderis, kurio taikymas ir simbolika reikalavo, kad jis būtų derinamas su pastato statusu, tai yra pagal tinkamumą. Terminas *decorum* būtent ir reiškia tinkamumą. Architektūroje pastatas buvo tinkamas (t. y. buvo tinkamas, arba *decorum*) tuomet, kai atitiko savo paskirtį ir savo auditoriją. Kaip ir geros manieros, geras architektūrinis *decorum* nebuvo privalomas, tačiau jis susiformavo dėl hierarchijos, aliuzijos ir publikos supratimo³.

1 Iš prancūzų kalbos vertė Tomas Taškauskas. Nuoširdžiai dėkoju.

2 Nicolas Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture, ou L'analogie de cet art avec nos sensations* (Paris, 1780), 106.

3 Daugiau apie *decorum*: Peter Kohane and Michael Hill, „The Eclipse of a Commonplace Idea: Decorum in Architectural Theory“, *Architectural Research Quarterly*, vol. 5, nr. 1 (2001): 63–77.

XVIII a. *decorum* samprata buvo vis labiau sisteminama. Architektūros istoriko Jeano-Louiso de Cordemoy (1655–1714) veikalą *Nouveau Traité de toute l'architecture* (*Naujas traktatas apie visą architektūrą*, 1706, antras leidimas – 1714) tyręs Peteris Kohane'as atkreipia dėmesį, kad šiame darbe autorius *decorum* klausimui skyrė gerokai daugiau dėmesio nei buvo įprasta iki šiol ir jį tiesiogiai siejo su socialiniu statusu. Kalbėdamas apie kilmingiesiems tinkamą architektūrą, de Cordemoy rašė, kad kilmingieji ir visi tie, kurie eina aukštas pareigas ar tarnauja valstybei, privalo turėti vestibulius, salonus, peristilijus, didingus kambarius, bibliotekas ir paveiksiais papuoštas patalpas. Pasak autoriaus, visi šie elementai turi būti tokie didingi, kokie matomi visuomeniniuose pastatuose, nes tokiuose namuose dažnai vyksta susibūrimai, sprendžiami valstybės reikalai⁴. *Decorum* dalies pirmo skyriaus pabaigoje de Cordemoy reziūuoja, kad pastatai, suprojektuoti pagal skirtingą žmonių padėtį ir papročius, visiškai patenkins *decorum* reikalavimus⁵.

Taigi, jei *decorum* lėmė hierarchija, jam tuomet taip pat turėjo būti taikomos ir žanro taisyklės. Pasak Peterio Kohane'o, kitiems dviems XVIII a. architektūros teoretikams – Germainui Boffrand'ui (1667–1754) ir Jacques'ui-François Blondeliui (1705–1774) – tradicinėje menų hierarchijoje architektūrą pavyko iškelti į literatūros lygį⁶. Boffrand'as XVIII a. viduryje architektūros teorijoje įtvirtino *caractère* (charakterio) doktriną. Traktate *Livre d'architecture*⁷ (*Architektūros knyga*, 1745) jis teigė, kad tipologiškai skirtingi pastatai išdėstymu, struktūra ir dekoravimo būdu turi skelbti žiūrovui savo paskirtį. Boffrand'as jungė klasikinę architektūrinę orderį su retoriniais žanrais ir stiliais, paremtais Horacijaus *Ars Poetica*, pakeitusiu klasikinę Vitruvijaus postulata, kad statinio puošyba turi atitikti savo paskirtį (*decorum, commodité*)⁸.

4 Jean-Louis de Cordemoy, *Nouveau traité de toute l'architecture* (Paris: Chez Jean-Baptiste Coignard, 1714), 86.

5 Ibid., 87.

6 Kohane and Hill, „The Eclipse of a Commonplace Idea“, 70.

7 Germain Boffrand, *Livre d'architecture contenant les principes generaux de cet art* (Paris: Chez Guillaume Cavalier père, 1745).

8 Věra Laštovičková, „Style and Identity: The Theoretical Foundations of Historicism in 19th-Century Architecture“, in Jan Galeta and Zuzana Ragulová, ed., *Admired as well as Overlooked Beauty. Contributions to Architecture of Historicism, Art Nouveau, Early Modernism and Traditionalism* (Brno: Masarykova univerzita, 2015), 219–228.

Diskusiją *decorum* tema XVIII a. 9 deš. tęsė straipsnio pradžioje minėtas Le Camus de Mézières'as, tikinęs, kad jau pats pastato eksterjeras turi indikuoti interjero prigimtį⁹, o menininkas privalo išryškinti kiekvieno kambario paskirtį pasitelkdamas tik jam būdingą charakterį¹⁰. Plėtodamas šią temą iš esmės rūmų architektūrai skirtame traktate, autorius žvelgė gerokai plačiau – jį domino ne tik praktiniai projektavimo klausimai, bet ir *decorum*, *bienséance* raiška architektūrinėmis priemonėmis. Architektūros istoriko Robbino Middletono manymu, Nicolas Le Camus de Mézières'o *Le génie de l'architecture* buvęs novatoriškas ir lenkęs laiką kūrinys¹¹. Čia minėtuose ir kituose XVIII a. architektūros teorijos veikaluose buvo aktyviai diskutuojama apie tinkamas formas konkrečiam pastatui ar interjerui, kartu raginant menininkus ir užsakovus juos taikyti praktiškai.

Šios diskusijos sukuryje XVIII a. pabaigoje iškilusių Paežerių dvaro¹² [1, 2 il.] rūmų *decorum* klausimą pirmoji palietė menotyrininkė Aleksandra Aleksandravičiūtė straipsnyje „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai: Paežerių dvaro rūmų skulptūra“¹³. Autorė atkreipė dėmesį ir analizavo ne tik anksčiau klasicizmo skulptūrinį dekorą, kaip sentimentalizmo išraišką, bet kartu pateikė ir įžvalgas apie pačią rūmų architektūrinę sandarą, funkcionavimo principą, apie kuriuos tuo metu dvarų rūmų architektūrą nagrinėjantys architektūros istorikai plačiau Lietuvoje dar nekalbėjo. Šiame straipsnyje norėčiau pratęsti¹⁴ Aleksandravičiūtės pamąstymus apie Paežerių dvaro rūmus remdamasis *decorum*, tačiau jau nesigilindamas į ištirtą skulptūrinį dekorą, o susitelkdamas tik į rūmų patalpų funkcinę analizę ir išlikusių erdvių puošybos santykį su šių kambarių paskirtimi – tai ir būtų šio straipsnio tikslas.

9 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 80.

10 Ibid., 98–99.

11 Robbin Middleton, „Introduction“, in Nicolas Le Camus de Mézières, *The Genius of Architecture; or, The Analogy of That Art with Our Sensations*, trans. David Britt (Santa Monica, CA: Getty Center for the History of Art and the Humanities; [Chicago]: Distributed by the University of Chicago Press, 1992), 17.

12 *Lietuvos architektūros istorija. Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio*, t. 2 (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994), 280.

13 Aleksandra Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai: Paežerių dvaro rūmų skulptūra“, *Menotyra* 1 (1998): 10–13.

14 Apie Paežerių rūmų planinę struktūrą buvau užsiminęs 2020 m. vykusioje konferencijoje, kurios pagrindu išleistas straipsnių rinkinys: Marius Daraškevičius, „Dvarų rūmų planavimo modernėjimas XVIII a. vid. – XX a. pr.: nuo versalietiškojo iki amerikietiškojo“, in *Dvarų archeologiniai ir kultūriniai tyrinėjimai Lietuvoje* (Burbiškis: Daugyenės kultūrinis istorijos muziejus-draustinis Burbiškių dvaras, 2020), 89–122.

1. Grafų Zabielių Paežerių rūmų pagrindinis fasadas, Vilkaviškio rajono Suvalkijos (Sūduvos) kultūros centras-muziejus (toliau – VRSKCM), Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Main façade of Count Zabiela's Paežeriai manor house

2. Grafų Zabielių Paežerių rūmai nuo ežero pusės, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Count Zabiela's Paežeriai manor house from the lake side

Paežerių dvaro rūmų skulptūrinį dekorą analizavusi Aleksandravičiūtė apibendrindama rašo, kad tiek rūmų architektūrai, tiek skulptūriniam dekorui nebūdingas herojinis pradas, monumentalumo siekimas, retoriškumas ir patetika. Priešingai – aptariamo objekto elementus sieja džiugi ir lyriška atmosfera¹⁵. Tokia forma buvo būdinga sentimentalizmo epochai, kai gebama emociškai reaguoti į pasaulį, neatsisakant blaivios pusiausvyros, normų, vertybinių kriterijų, kuriant „vėsą jausmingumą“ atmosferą¹⁶. Galime manyti, kad priežasčių susikurti šią tvarkos, harmonijos ir saugaus

¹⁵ Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 13.

¹⁶ Ibid., 11.

užutėkio buveinę neramiais Abiejų Tautų Respublikos (toliau – ATR) padalijimų ir posukiliminiais laikais būta ir daugiau¹⁷.

Užsakovai: grafų Zabielių iškilimas XVIII amžiuje

XVIII a. grafams Zabeloms buvo aukso amžius – giminė tapo visuomeninio ir politinio gyvenimo lydere Kauno pavieta. Giminės politinę veiklą 1733–1795 m. tyrusi istorikė Monika Jusupovič¹⁸ atkreipė dėmesį, kad Zabelos sugebėjo išlaikyti svarbiausią Kauno pavieta pareigybę – Kauno maršalo – nuo 1730 m. iki 1795 m., o Kauno maršalas, Lietuvos didysis medžioklis Antanas Zabiela (Antoni Zabiello, apie 1709–1776) buvęs vienas ryškiausių giminės atstovų, pradėjęs Medžioklių atšaką¹⁹ ir 1760 m. įsigijęs Paežerių dvarą²⁰.

Aptardama Zabielių materialinę padėtį politinės veiklos kontekste, Jusupovič mini šaltinių stygių, neleidžiančių išsamiau aprašyti visų valdų. Pažvelgus į autorės sudarytą Zabielių valdų XVIII a. žemėlapi, galima manyti, kad didžiausias arealas sutelktas tarp Kauno ir Kėdainių, o Paežeriai – kiek nutolę pietvakarių kryptimi. Visgi gausius šaltinius tyrusi autorė pateikia aktualios informacijos ir apie Paežerius. Tai 1760–1789 m. šaltiniuose pasirodžiusios žinutės, susijusios su valdos įsigijimu, jos įkeitimu, kuriose įvardijami dvarui priklausę kaimai ir palivarkai²¹.

Zabielių turtas XVIII a. augo kartu su giminės įtaka. Jusupovič atkreipia dėmesį, kad jei XVIII a. 4 deš. giminė valdė apie 30 dvarų, tai 9 deš. – jau net 60, keletą miestelių ir namus Kaune, Vilniuje, Gardine ir Varšuvoje²². Šios valdos priklausė trimis Zabielių giminės šakoms – Labūnavos, Medekšų ir jau minėtos Medžioklių, kurie įsigijo Paežerius. Jei XVIII a. pirmoje pusėje Labūnavos linija valdė didžiausią turtą (20 dvarų iš 30), tai amžiaus antroje Medžioklių linija pralenkė ir valdė net 40 iš 60 Zabielių giminės

17 Apie tai užsimenama analizuojant reprezentacinio prieškambario supraporto skulptūrinę dekorą; Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 13.

18 Monika Jusupovič, *Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku: działalność polityczna rodziny Zabiellów w latach 1733–1795* (Warszawa: Instytut Historii PAN, Polskie Towarzystwo Historyczne, Wydawnictwo Neriton, 2014).

19 Zabielių Medžioklių atšakos nariai ir genealogijos lentelė; Jusupovič, *Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku*, 41–98, 97 (lentele).

20 Ibid., 360.

21 Ibid., 88–93.

22 Ibid., 113–125.

valdų. Lietuvos didžiojo medžioklio Antano Zabelos pagrindinė rezidencija buvo įkurta Raudondvaryje (Kauno r.)²³, o tarp vertingiausių dvarų įvardijami ir Paežeriai²⁴. Po Antano mirties šias gausias valdas pasidalijo du broliai, žmona ir keturi sūnūs. 1782 m. Paežeriai atiteko Simonui Zabelai (Szymon Zabiello, 1750–1824)²⁵.

Grafas Simonas Zabiela tikriausiai buvo trečiasis Antano ir Zofijos Zabelų sūnus²⁶. Nėra žinių apie išsilavinimą, tačiau tėvas jo karjerą siejo su karine tarnyba, kurioje jis save aktyviai ir realizavo, o karjeros pabaigoje turėjo generolo leitenanto laipsnį. Be to, buvo išitraukęs ir į Zabelų frakcijos politinę veiklą. 1787 m. iš dėdės Simono Zabelos (Szymon Zabiello, 1714(?)–1797) perėmė Minsko kaštelionio pareigas, tačiau 1792 m. kovo mėnesį atsistatydino ir tęsė karinę karjerą. Sėkminga veikla buvo įvertinta Šv. Stanislovo, vėliau ir Baltojo Erelio ordinais. Simonas su žmona Barbora Zavišaitė (Barbara Zawiszanka), Kristupo Zavišos (Krzysztof Zawisza) dukra, susilaukė 9 vaikų; plačiau istoriografijoje minimi trys – Antanas (Anton, g. 1787), Mykolas (Michał, g. 1788) ir Juozapas (Józef, g. 1789).

Užsakymo vykdytojas: Paežerių dvaro rūmų architektas

Nauji mūriniai rūmai Paežerių dvaro sodyboje iškilo XVIII a. paskutiniame dešimtmetyje valdant Simonui ir Barborai Zabeloms. Po nesėkmingo 1794 m. sukilimo, kuriame Lietuvos armijos generolas leitenantas grafas S. Zabiela, manoma, dalyvavo, ir po trečiojo ATR padalijimo, jis pasitraukė į paveldėtą atokų Paežerių dvarą, patekęs į Prūsijos Karalystės sudėtį. Ten apie 1795–1799 m. ėmėsi kurti sentimentalią arkadiją, kurioje „viešpatavo dailieji menai, pirmiausia dailė ir muzika, tarnaujantys meilės idealui“²⁷.

Paežerių dvaro rūmų autorystė istoriografijoje priskiriama Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Augusto III architekto Simono Gottliebo Zugo (*vel* Zug Szymon Bogumił, 1733–1807) mokiniui, vokiečių

23 Apie Raudondvario dvaro rūmų atnaujinimą Zabelų valdymo laikotarpiu: Marius Daraškevičius, „Raudondvario dvaro rūmų planinės-funkcinės struktūros kaita“, in „Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas“, sud. Dalia Klajumienė, *Acta Academiae Artium Vilnensis* 96 (2020): 75–134.

24 Jusupovič, *Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku*, 114.

25 Ibid., 360

26 Išsami Simono Zabelos biograma; Jusupovič, *Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku*, 88–93.

27 Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 11.

kilmės Lenkijos ir Lietuvos architektui Martynui Knakfusui (Marcin Knakfus *vel* Martin Knackfuss, apie 1740 – apie 1821). Knakfusų sodininkų ir architektų giminė, atvykusi XVIII a. pirmoje pusėje iš Breslau (dab. Wrocław, Lenkija) Karolio Stanislovo Radvilos (Karol Stanisław Radziwiłł, 1669–1719) kvietimu²⁸, įleidusi šaknis, dirbo garsiausiems valstybės didikams, tačiau būtent M. Knakfusas pelnė didžiausią šlovę ir aukščiausią socialinį prestižą giminėje.

*Varšuvos aplinkos architektų ir statybininkų žodyne*²⁹ Paežerių dvaro rūmų projekto kaip patvirtintu autoriumi įvardijamas M. Knakfusas (apie 1795). Taip pat galima aptikti, kad jis minimas ir kaip galimai dirbęs Paežerių palivarke (apie 1795–1799)³⁰. Tenka pripažinti, kad istoriografijoje nepateikiama tikslių nuorodų, įrodančių rūmų projekto autorystę. M. Knakfusas buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės kapitonas, asmeniškai pažinojęs generolą leitenantą S. Zabiėlą, kartu dalyvavęs 1794 m. sukilime, o po jo, bijodamas represijų, pasitraukė į Prūsijai atitekusią Lietuvos dalį – Užnemunę – Paežerių dvarą, o į Vilnių grįžo tik 1798 metais. Iš Paežerių rašyti M. Knakfuso laišakai, stilistinis rūmų panašumas į jo ankstyvąją kūrybą³¹ būtent ir leidžia daryti prielaidas, kad gyvendamas Paežeriuose suprojektavo naujuosius rūmus³².

Tačiau apie šiuos puikius garsios giminės ir, tikėtina, žymaus architekto projektuotus dvaro rūmus ištis žinoma labai mažai. Nėra išlikęs rūmų projektas, taip pat nėra žinių apie inventorinius dokumentus, kurie įprastai suteikia vertingos informacijos apie patalpų paskirtis, įrangą, baldus, o

28 Knakfusų atvykimo aplinkybes ir 7 narių veiklą aptarė architektūros istorikas Tadeusz Bernardowicz; Tadeusz Bernardowicz, „Die Familie Knackfuss: eine Studie über das Wirken deutscher Gärtner und Architekten in Polen“, in *Barock. Geschichte-Literatur-Kunst. Deutsch-polnische Kulturkontakte im 16.–18. Jahrhundert* (Warszawa: NERITON, 2006), 203–215.

29 Przemysław Wątroba, „Knackfuss Marcin“, in *Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku*, sud. Paweł Migasiewicz, Hanna Osiecka-Samsonowicz, Jakub Sito (Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016), 256–258.

30 Ibid., 256–259.

31 M. Knakfuso rūmų projektai Vilniuje: Šuazelių / De Reusų (Šuazelių *vel* Choisel / de Rusów, 1775), Lopacinskių / Sulistrovskių (Łopacińskich / Sulistrowskich, po 1782), Vittinghofų (Wittinghoffów, apie 1790), Tyzenhauzų (Tyzenhauzów, apie 1790), Bžostovskių / Abramavičių (Brzostowskich / Abramawiczów, 1801–1806); Wątroba, „Knackfuss Marcin“, 256–258.

32 Vladas Drėma, „Materialy do działalności architekta Marcina Knakfusa“, *Biuletyn Historii Sztuki* 3 (Warszawa: Instytut Sztuki, 1964), 204.

kartais net aptinkamos užuominos apie puošybos turinį. Todėl vienintelė galimybė, leidžianti kalbėti apie šių rūmų funkcinę struktūrą, yra analogai bei architektūros teorijoje cirkuliuavę pavyzdžiai. Paežerių atveju situaciją palengvina talentingo architekto sukurta beveik pavyzdinė rūmų planinė struktūra, kuriai nesunkiai galima rasti pirmavaizdžių.

Didikų rūmų *decorum* klausimas architektūros teorijoje

Apšvietos epochoje architektams (ir užsakovams) skirtų spaudinių srityje nepralenkiami buvo prancūzų leidėjai. Patraukliuose daugiaseriiniuose iliustruotuose veikaluose buvo galima rasti įvairių konfigūracijų ir dydžio rūmų planinės-funkcinės struktūros bei puošybos pavyzdžių, kurie derinti prie užsakovo statuso. Tokie veikalai buvo plačiai paplitę ir ATR. XVIII a. antroje pusėje Lietuvos didikams dirbę architektai Giuseppe de Saccas (1735–1798)³³, Janas Samuelis Beckeris³⁴, Carlas Spampanis (apie 1740–1783)³⁵ bei Paežerių dvaro rūmų galimas autorius Martynas Knakfusas turėjo būti susipažinę su prancūzų autorių veikalais ir *decorum* principais. Antai 1775–1776 m. Knakfuso pavyzdiniai rūmų planavimo projektai³⁶ rodo, kad jis puikiai žinojo architekto Boffrand'o ir kitų XVIII a. prancūzų architektų rūmų planavimo pagrindus, juos adaptavo siūlydamas rūmų prototipus Lietuvos bajorijai, o teorinėmis išvalgomis vertinga 1781 m. ar 1782 m. išleista poleminė efemeridė³⁷ rodo Vakarų Europos architektūros teorijos sklaidą Lietuvoje³⁸.

Tikėtina, kad Knakfusas buvo susipažinęs ir su Prancūzijos Karališkosios architektūros akademijos (Académie Royale d'Architecture)

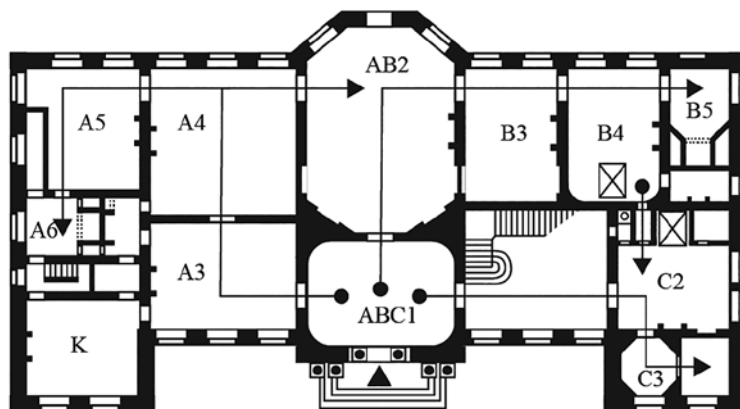
- 33 Rūmų Sviacke patalpų išdėstymo schema artima Hôtel Gournay (archit. Germain Boffrand, Paryžius, 1712), kurių projektas, kaip pavyzdinis, buvo publikuotas 1752 m. Blondelio veikale *Architecture française*.
- 34 Sapięgų rūmų Ružanuose rekonstrukcijos projekte ne tik akivaizdi prancūziškos mokyklos įtaka, bet ir prancūzų kalba įrašytos patalpos.
- 35 Nors ir ištikimas Andrea Palladio architektūros tradicijoms, tačiau namų planavime atsispindi prancūziška tradicija (pavyzdžiui, Radvilų Radvilimontų rūmai).
- 36 Martyno Knakfuso pavyzdiniai 1775–1776 m. namų projektai (*Dom mieszkalny dla zamożnego obywatela – projekt. Rzut przyziemia budowli dwutraktowej z ryzalitem w elewacji tylnej*, WUB GR, Inv. zb. d. 8058, 8059).
- 37 Tekstas publikuotas: Feliksas Sliesoriūnas, „Nauji duomenys apie Martyno Knakfuso veiklą“, *Lietuvos istorijos metraštis* (1979): 58–86.
- 38 Plačiau apie Knakfuso tekstą: Rasa Butvilaitė, *Architektūros studijos Vilniaus universitete 1773–1832 metais* (Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009).

profesoriaus architekto Blondelio³⁹ siūlymais kaip projektuoti rūmus itin aukšto rango aristokratui, kai būtina suderinti keletą funkcijų: kasdienę gyvenamąją, reprezentacinę bei XVIII a. tapusią itin aktualią socialinę. Būtent mažiau formaliam, artimų draugų, susibūrimui skirtų erdvių atsiradimas būtų laikytinas esminiu namų planavimo pokyčiu XVIII amžiuje. Šio naujo svečiams priimti skirto apartamento, vadinamojo *appartement de société*, apibrėžimas ir pasiūlymas, kaip jį būtų galima integruoti į ankstesnę tradicinę rūmų struktūrą, pateiktas Blondelio architektūros traktate *Cours d'architecture* (*Architektūros kursas*, 1777). Naujasis *appartement de société*, anot autoriaus, yra skirtas priimti draugus po pietų (toliau – svečių apartamentas), o abu ankstesnieji apartamentai išlaikė senąsias paskirtis. *Appartement de parade* – tai reprezentacinis apartamentas, skirtas oficialiems rytiniams priėmimams ir *lever* ceremonijai ryte; *appartement de commodité (privé)* – tai privatus apartamentas, skirtas asmeniniam poilsiui [1 schema]. Autorius atkreipia dėmesį, kad vykstant dideliame svečių priėmimui kartu galėtų būti naudojami ir svečių reprezentaciniai apartamentai, taip suteikiant šventei dar daugiau ištaigingumo. Le Camus de Mézières'as, aptardamas reprezentacinį apartamentą, atkreipia dėmesį, kad jis skirtas tik demonstravimui, todėl tai neatskiriama nuo tam tikro diskomforto⁴⁰. Šiuose veikaluose akcentuojama konkreti patalpos funkcija, jos tinkama vieta rūmų planinėje struktūroje, būtinos jungtys su kitomis patalpomis, patalpos forma, nuotaika ar net derantis vaizdas pro langą, taigi projektuojama erdvė turėjo atitikti savo paskirtį (*decorum*).

Skirtingoms rūmų patalpų funkcijoms tinkanti puošyba buvo glausčiau ar išsamiau aptariama įvairiuose traktatuose, tarp pastarųjų minėtini Mézières'o *Le génie de l'architecture* ir Blondelio *Cours d'architecture*. Pateiktos pavyzdinės klasicistinių interjerų iliustracijos vestibulio [3 il.], prieškambario, valgomojo, svečių kambario, salono [4 il.], miegamųjų [5, 6 il.] kambariams arba įvairioms atskiroms interjero detalėms [7 il.] plačiai plito Europoje ir neabejotinai darė įtaką diegiant *decorum, bienséance* principus rūmų architektūroje.

39 Jacques-François Blondel, *Cours d'architecture ou traité de la décoration [et] construction des bâtiments: contenant les leçons données en 1750, & les années suivantes*, vol. 1 (Paris: chez Desaint, 1771), 430.

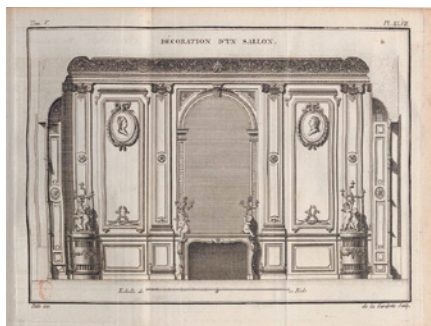
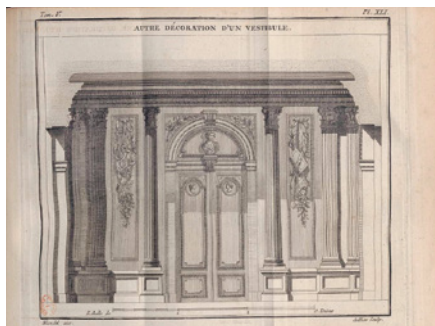
40 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 106.

1 schema. Pavyzdinis trijų apartamentų planavimas (pagal J. F. Blondel, apie 1740 m.): A) svečių apartamentas (*appartement de société*): ABC1) vestibulis (*vestibule*); AB2) salonas (*salon*); A3) prieškambaris, tapęs valgomuoju (*antechambre servant salle à manger*); K) prieškambaris kaip kredensas (*antichambre servant de rechauffer*); A4) svečių kambarys (*salle de compagnie*); A5) kabinetas (*cabinet*); A6) mažasis kabinetas su dienos meto poguliu skirta lova nišoje vad. *méridienne*. B) reprezentacinis apartamentas (*appartement de parade*): B3) kabinetas (*cabinet*); B4) reprezentacinis miegamasis (*chambre à caucher*); B5) kabinetas su dienos lova nišoje (*arrière-cabinet*). Švenčių metu A ir B apartamentai gali būti naudojami drauge. C) privatus apartamentas (*appartement de commodité*): C2) miegamasis (*chambre à caucher*); C3) mažasis prieškambaris (*petite antechambre*)⁴¹

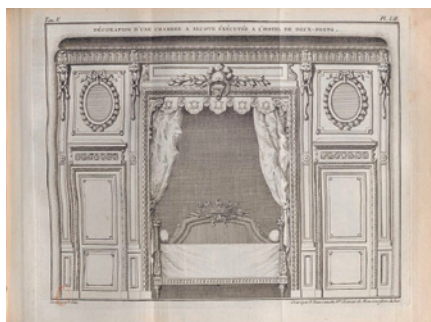
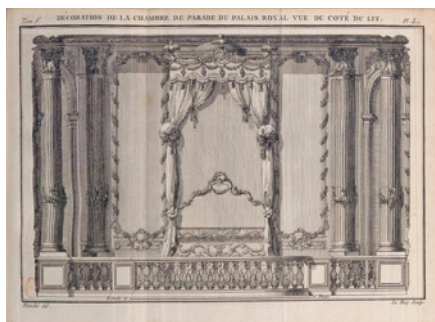
Model layout of three apartments (according to J.F. Blondel, c. 1740): A) guest apartment: ABC1) vestibule; AB2) salon; A3) antechamber that became a dining room; K) vestibule as a serving room; A4) drawing room; A5) cabinet; A6) small cabinet with a day bed in an alcove; B) state apartment: B3) cabinet; B4) state bedroom; B5) cabinet with a daybed in a niche. During grand receptions, apartments A and B could be used together. C) private apartment: C2) bedroom; C3) small antechamber

41 Parengė Daraškevičius pagal Blondelio projektą (*Abrégé d'Architecture concernant la distribution, la décoration, et la construction des bâtiments civils*, apie 1740, Paryžius), kurio rankraštis saugomas Nacionalinėje bibliotekoje Paryžiuje, publikuotas: Peter Thornton, *Authentic Decor, The Domestic Interior 1620–1920* (London: Seven Dials, Cassell & Co, 2000), 95.

3, 4. Vestibiulio ir salono puošyba, in Jacques-François Blondel, Pierre Platte, *Planches pour le Cours d'architecture*, t. 5, Paris, 1777, XLI, XLVII il.

Decoration of the vestibule and the salon

5, 6. Reprezentacinio miegamojo ir miegamojo su niša lovai puošyba, in Jacques-François Blondel, Pierre Platte, *Planches pour le Cours d'architecture*, t. 5, Paris, 1777, L, LII il.

Decoration of the state bedroom and the bedroom with a niche for the bed

7. Supraporto puošyba, in Jacques-François Blondel, Pierre Platte, *Planches pour le Cours d'architecture*, t. 5, Paris, 1777, X il.

Overdoor decoration

Sapiegų Ružanų dvaro rūmai kaip raktas Paežerių atvejo studijai

Šis XVIII a. viduryje įsitvirtinęs trijų rūmų erdvių ir skirtingoms jų patalpoms tinkančios puošybos principas rado atgarsį ir Lietuvos didikų aplinkoje, todėl čia dirbę architektai turėjo ne tik apie jį žinoti, bet ir galėjo būti su juo susipažinę svečiuodamiesi dvaruose. Pirmieji naujojo planavimo rūmai Lietuvoje įrengti tuo metu valstybėje pirmaujančių šeimų – didikų Radvilų, Tyzenhauzų bei Sapiegų. Pastarosios giminės atstovo, tuometinio Lietuvos didžiojo kanclerio, kunigaikščio Aleksandro Mykolo Sapiegos (1730–1793), 1784–1788 m. atlikta Ružanų (Różana, dab. Baltarusija) rūmų rekonstrukcija⁴² galėtų būti raktas įmenant Paežerių dvaro planinės-funkcinės struktūros principus ir *decorum* taikymą.

Net neužėjus į kunigaikščių Sapiegų rūmų vidų, fasadas, puoštas aukščiausiu iš trijų orderių – korintiniu, iškalbingai bylojo, ko reiktų tikėtis ir viduje. Taigi esminis *decorum* principas, apie kurį kalbėjo Mézières'as, buvo supras tas – kunigaikščio statusui iš tiesų puikiai pritiko aukščiausias orderis. Prisimenant ir tai, kad XVIII a. rašę teoretikai klasikinius orderius siejo su retoriniais žanrais ir stiliais, kurių, pasak Cicerono, yra trys: paprastasis stilius – įrodymui, vidutinis – malonumui ir energingasis – įtikinimui, kuriame sutelpa visa oratoriaus galybė⁴³, tai dar labiau paaiškina korintinio orderio tinkamumą šių rūmų „oratoriaus“ – Lietuvos didžiojo kanclerio – rezidencijoje.

Ružanų rūmų architekto Jano Samuelio Beckerio kūrybą apžvelgė Walentynas Kałninas. Biografinių duomenų apie saksų kilmės Drezdeno aplinkos architektą, atvykusį į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę jau sulaukus per 30 metų, turima nedaug. Žinoma, kad čia jis aktyviai dirbo maždaug 1771–1798 metais. Sapiegų dvaruose ir liko gyventi iki mirties (paskutinės žinutės fiksuojamos 1811 m.). Svarbiausias jo kūriny s – rūmai Ružanuose (1585–1595 m. Santi Gucci (apie 1530–1600) statytų rūmų rekonstrukcija). Susiformavęs veikiamas baroko Beckeris daugiausia ir liko ištikimas šiai estetikai, tačiau nebuvo abejingas ir klasicizmui, todėl vadinamas pirmuoju

42 Daugiau: Анатолий Николаевич Кулагин, *Архитектура дворцово-усадебных ансамблей Белоруссии. Вторая половина XVIII – начало XIX в.* (Минск: Наука и техника, 1981), 11–16.

43 Ciceronas, *Oratorius*, vert. H. M. Hubbell (Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press; Londonas: William Heinemann Ltd., 1971), 69–71; Middleton, „Introduction“, 22.

paliadianistu ne tik Lietuvoje, bet ir ATR⁴⁴. Aptardamas rūmų architektūrą, Kałninas skyrė dėmesio fasadų analizei, tačiau planinės-funkcinės struktūros neanalizavo.

Pažvelgę į Ružanų rūmų planinę struktūrą [2 schema], galime matyti, jog buvo nuosekliai sekta trijų apartamentų planavimo principu, aptartu Blondelio [žr. 1 schemą]. Patalpų paskirtį atskleidžia du svarbūs šaltiniai: saksų architekto Beckerio apie 1784 m. kurtas rūmų projektas⁴⁵ ir informatyvus 1793 m. rūmų inventorių⁴⁶. Šie tik dalinai išlikusių rūmų šaltiniai leidžia sužinoti ne tik planinę-funkcinę struktūrą, bet ir palyginti architekto ir šeimininko vartotus oficialius patalpų terminus su kasdienybėje nusistovėjusiais [žr. 2 schemą].

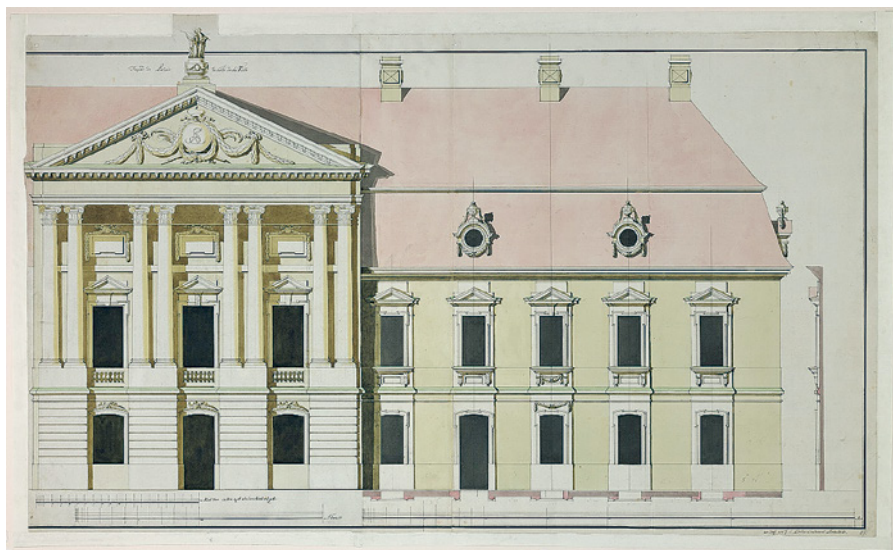
Beleatažiniame aukšte iš vestibulio [žr. 2 schemą; ABC1] vedė trejos durys į tris skirtingus apartamentus. Apartamentas, skirtas svečiams (*appartement de société*), suformuotas rūmų dešinėje pusėje, jį sudaro: prieškambaris [A3], svečių kambarys [A4], kabinetas-biblioteka [A5] ir valgomasis [A6]. Šios keturios mažiau oficialios, įvairių dydžių, skirtos priimti svečius patalpos, nors ir traktuotos savitai pagal šeimininkų norus, iš esmės atitinka Blondelio svečių apartamentą (*appartement de société*).

Kūrybinė architekto ir šeimininko laisvė baigėsi projektuojant reprezentacinį apartamentą, kuris privalėjo atitikti šeimininko – kunigaikščio – statusą. Rūmų reprezentacinis traktas prasidėjo einant per centrinės vestibulio duris, tada buvo patenkama į didžiąją salę [žr. 2 schemą; AB2], o toliau, pasukus į kairę rūmų pusę, – į reprezentacinio prieškambario pobūdžio patalpą [B3], už kurios – reprezentacinis miegamasis [B4]. Ši anfilada tradiciškai užsibaigė kabinetu [B5]. Visi trys kambariai apmušti karmazino spalvos, kuri tiesiogiai tapatinta su didikais, damasto audiniu turėjo dar kartą pabrėžti tinkamumą kunigaikščio statusui ir patalpų funkcijai bei charakteriui.

44 Walentyn W. Kałnin, „Nurt barokowy w twórczości J. S. Beckera architekta domu Sapiechów“, in *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, red. Jerzy Kowalczyk (Warszawa: Instytut Kultury, 1995), 213–229.

45 Aleksandro Sapiegos Ružanų rūmų su šoninėmis galerijomis antrojo aukšto planas, archit. J. S. Beckeris, apie 1784; (*Rzut piętra korpusu głównego z dodanymi ćwierćkolistymi galeriami. Rożana. Pałac Aleksandra Sapiehy – projekt rozbudowy*), 500 × 1095 mm, popierius, tušas, akvarelė, BUW GR, Inw. G. R. 779.

46 Ružanų rūmų inventorių, 1793, VUB RS, f. 4, A1270 39576.

8. Jan Samuel Becker, *Ružanai. Aleksandro Sapiegos rūmai, rekonstrukcijos projekto variantas. Priekinis pagrindinio korpuso fasadas; centrinis avantkorpusas su dešiniąja šonine dalimi ir fasado profiliu, apie 1784, pop., tušas, rašalas, akvarelė, 61,3 × 105,0, Varšuvos universiteto bibliotekos Grafikos kabinetas (toliau – BUW GR), Inv. 785*

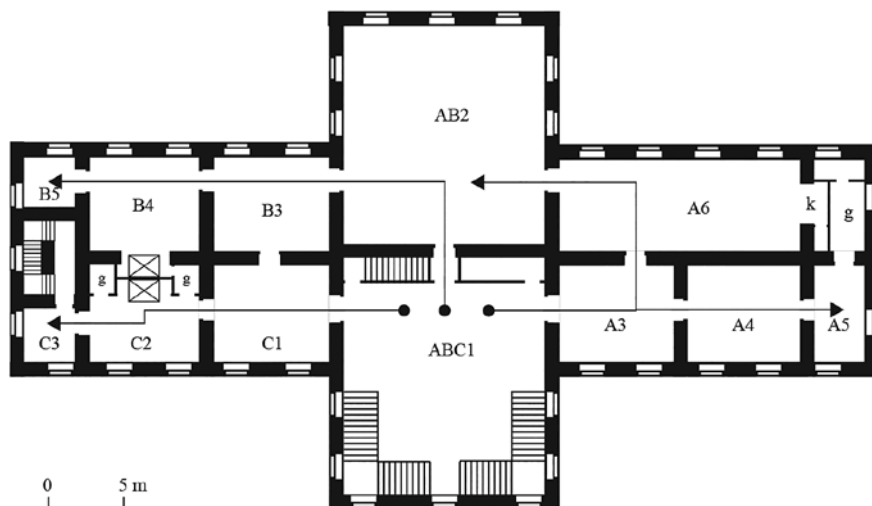
Jan Samuel Becker, *Ružany. Aleksander Sapieha's manor house, a variant of the expansion project. The front elevation of the main body; the central avant-corps with the right-side part and the profile of the façade*

Privatus apartamentas buvo identiškas reprezentaciniam. Jį sudarė prieškambaris [žr. 2 schemą; C1], miegamasis [C2] ir kabinetas-koplyčia [C3]⁴⁷. Patalpos intymesnį pobūdį rodo ir pasirinktas žalias koloritas (tokia spalva kaip tinkama miegamajam rekomenduota ir Mézières'o⁴⁸), be to, tokie patogumai kaip garderobai, vertikalūs ryšiai (laiptinė) ar kabineto funkcija kaip privačios koplyčios darė šį apartamentą ištis patogų ir praktišką.

Saksų architekto Beckerio sukurta Ružanų rūmų planinė-funkcinė struktūra ir puošyba atitiko aukštą savininko statusą. Šie rūmai, priklausę Sapiegų giminei, kuri savo šlove ir įtaka nusileido nebent kunigaikščiams Radviloms, Lietuvoje buvo puikiai žinomi ir neabejotinai formavo skonį.

47 Parengė Daraškevičius pagal: BUW GR, Inw.zb.d. 779 (patalpų pavadinimai prancūzų kalba); VUB RS, f. 4, A1270 39576, l. 3 (patalpų pavadinimai lenkų kalba). Trijų apartamentų skirstymas yra siūlomas remiantis patalpų funkcijomis ir analogais, šaltinių, patvirtinančių tokį galimą skirstymą, aptikti nepavyko.

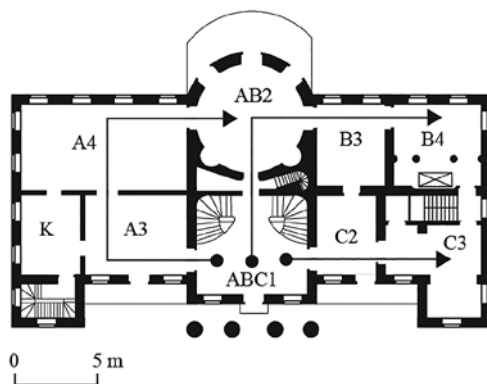
48 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 111.

2 schema. Kunigaikščių Sapiegų Ružanų dvaro rūmų antro aukšto planinės-funkcinės struktūros schema: A) svečių apartamentas (*appartement de société*): ABC1) vestibulius (*vestibule / sien*); AB2) šokių salė (*salle de musique / sala duża, sala wielka*); A3) prieškambaris (*antechambre / pokój błękitny*); A4) svečių kambarys (*chambre de compag. / drugi pokój <...> zielony*); A5) kabinetas (*cabinet / biblioteka*), už jos – nedidelis garderobas „g“ (*mała garderobka*); A6) valgomasis (*salle à manger / sala duża długa*) su kredensu „k“. B) reprezentacinis apartamentas (*appartement de parade*): B3) reprezentacinio prieškambario tipo kambarys (*chambre de parade / pokój pierwszy*); B4) reprezentacinis miegamasis (*chambre de parade / pokój drugi*); B5) kabinetas (*cabinet / garderobka*). C) privatus apartamentas (*appartement de commodité*): C1) prieškambaris (*antechambre / pokój zielono*); C2) miegamasis su dviem mažais garderobais „g“ (*chambre à coucher / drugi pokój zielono z alkowka i dwoma garderobami małym*); C3) kabinetas (*cabinet / kaplica*)⁴⁹

First floor plan-functional structure scheme of Prince Sapieha's Ruzhany manor house: A) guest apartment: ABC1) vestibule; AB2) music / ball room; A3) antechamber (blue room); A4) drawing (green) room; A5) cabinet / library, behind it – small closet “g”; A6) dining room with buffet “k”. B) state apartment: B3) antechamber; B4) state bedroom; B5) cabinet. C) private apartment: C1) antechamber (green room); C2) bedroom with two small closets “g”; C3) cabinet / chapel

49 Parengė Daraškevičius pagal: BUW GR, Inw.zb.d. 779 (patalpų pavadinimai prancūzų kalba); VUB RS, f. 4, A1270 39576, l. 3 (patalpų pavadinimai lenkų kalba). Trijų apartamentų skirstymas yra siūlomas remiantis patalpų funkcijomis ir analogais, šaltinių, patvirtinančių tokį galimą skirstymą, aptikti nepavyko.

3 schema. Grafų Zabielių Paežerių dvaro rūmų beletažinio (antro) aukšto planinės-funkcinės struktūros hipotetinė rekonstrukcija: A) svečių draugijoms (*appartement de société*): ABC1) antro aukšto vestibulius ir laiptinė; AB2) muzikos salė; A3) prieškambario tipo patalpa; A4) valgomasis; K) kredensas su tarnybine laiptine; B) reprezentacinis apartamentas (*appartement de parade*): AB2) muzikos salė; B3) reprezentacinio prieškambario pobūdžio kambarys; B4) reprezentacinis miegamasis; C) privatus apartamentas (*appartement de commodité*): C2) prieškambaris; C3) miegamasis

First floor plan-functional structure of Count Zabiela's Paežeriai manor house (hypothetical reconstruction): A) guest apartment: ABC1) vestibule and staircase of the first floor; AB2) ball room; A3) antechamber; A4) dining room; K) service room with a service staircase. B) state apartment: AB2) ball room; B3) antechamber; B4) state bedroom. C) private apartment: C2) antechamber; C3) bedroom

Pasitelkus Blondelio pavyzdinį planą [žr. 1 schemą] ir Ružanų rūmų atvejį [žr. 2 schemą], imanu hipotetiškai rekonstruoti kito saksų kilmės architekto Zugo mokinio Knakfuso galimai projektuotų Paežerių dvaro rūmų planinę-funkcinę struktūrą [3 schema].

Paežerių dvaro rūmų planinės-funkcinės struktūros hipotetinė rekonstrukcija

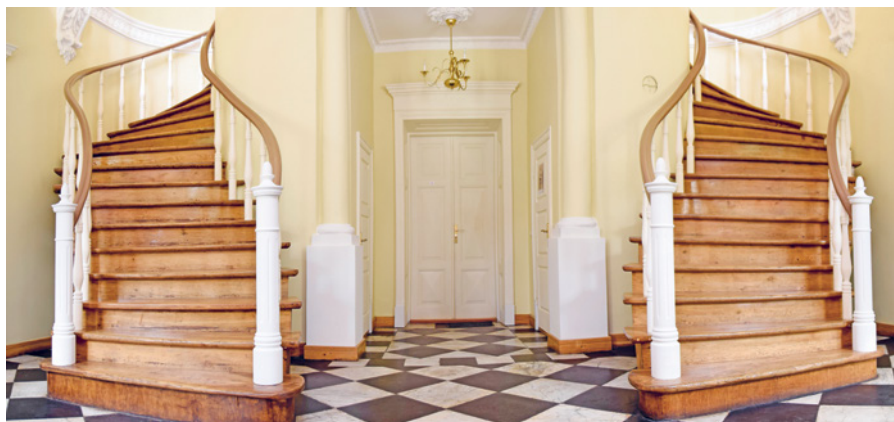
Keleriais metais vėliau statyti Paežerių rūmai, akivaizdu, sekė Ružanų rūmų planavimo principu. Tačiau grafas S. Zabiela, būdamas žemesnio kilmingųjų sluoksnio nei kunigaikščiai, panašu, kad suprato savo vietą. Tai atsiskleidžia vos tik pažvelgus į Paežerių rūmų fasadą – jame pasitelktas

vidutinysis iš trijų klasikinis orderis – jonėninis. Čia vėl reiktų prisiminti tris Cicerono oratorystės stilius ir Aleksandravičiūtės Paežerių dvaro rūmų skulptūrinio dekoro analizės išvadas: ji reziūmavo, kad rūmų dekorui būdinga džiugi ir lyriška atmosfera. Tuo tarpu Ciceronas rašė, kad vidutinysis stilius skirtas malonumui. Taigi jonėninis orderis, pasitelktas rūmų portike bei fasade – įkomponuoti du reljefiniai frizai su skulptūrinėmis Dailės ir Muzikos alegorijomis⁵⁰, atvykusiuosius, dar prieš įeinant į vidų, deramai nuteikė, ir, kaip Volteras „Skonio šventykloje“ rašė, „nepribloškia, bet visada pamalonina.“ Kartu jonėninio orderio panaudojimas Paežerių dvaro rūmuose tai dar viena nuoroda į galimą Knakfuso autorystę, nes architektas išties mėgo šį vidurinįjį stilių rūmų fasadų kompozicijoje: jis panaudotas projektuojant Šuazelių / De Reusų (*Szuazelów* *vel* *Choisel* / *de Russów*, 1775), Lopacinskių / Sulistrovskių (*Łopacińskich* / *Sulistrowskich*, po 1782) ar Bžostovskių / Abramavičių (*Brzostowskich* / *Abramawiczów*, 1801–1806) rūmų fasadus Vilniuje.

Pirmo [9 il.] ir antro [žr. 3 schemą, ABC1; 10, 11, 12 il.] aukštų vestibulių puošyboje pratęstas „malonusis“ jonėninis orderis. Tiesiai prieš įėjimą įkomponuoti laiptai svečiui leidžia suprasti, kad lankytojų priėmimams skirtos erdvės yra antrame, beletažiniame, aukšte [žr. 3 schemą]. Antro aukšto vestibulyje tarplangiuose atsikartoja rūmų fasade jau matytos alegorijos: neaukšti polichromuoti grotesko tipo bareljefiniai naturmortai sukomponuoti iš dailiųjų menų atributų ir muzikos instrumentų. Tokiu principu komponuotą vestibulio puošybą matome ir Blondelio pavyzdyje [žr. 1 schemą]. Architektas taip pat prancūziškuoju pavyzdžiu užapvalino kampus – toks triukas, padedantis išvengti nemalonių šešėlių kampuose, buvo ypač tinkamas vestibulio erdvėje. Iš šios patalpos, kaip ir Ružanuose, vedė trejus durys.

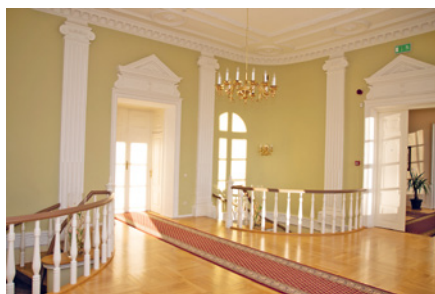
Antro aukšto vestibulio kairėje už pirmųjų durų esančios dvi patalpos [A], manytina, buvo formuotos kaip svečių apartamentas. Čia, kaip ir buvo siūloma Blondelio, yra prieškambaris arba svečių kambarys [A3; 13 il.] ir valgomasis [A4; 14 il.]. Sekant prancūzų pavyzdžiais prie valgomojo suformuotas ir liokajų patarnavimo kambarys – kredensas [K], o šalia jo – patogi tarnybinė laiptinė, vedusi į pirmą aukštą ir šoninį išėjimą lauko

50 Daugiau apie šias alegorijas: Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 11.

9. Paežerių dvaro rūmų pirmo aukšto vestibulis, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Vestibule of the ground floor of the Paežeriai manor house

10, 11, 12. Paežerių dvaro rūmų antro aukšto vestibulis, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Vestibule of the first floor of the Paežeriai manor house

13. Paežerių dvaro rūmų svečių apartamentas (*appartement de société*): prieškambaris arba svečių kambarys, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Guest apartment (*appartement de société*) of the Paežeriai manor house: antechamber or drawing room

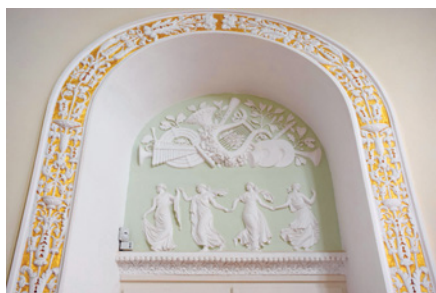
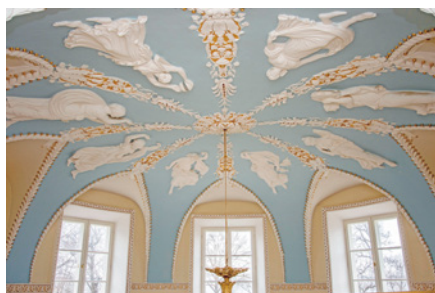

14. Paežerių dvaro rūmų svečių apartamentas: valgomasis, VRSKCM

Guest apartment (*appartement de société*) of the Paežeriai manor house: dining room

virtuvės link. Priimti artimus grafų aplinkos svečius šių dviejų patalpų ištis turėjo pakakti. Deja, tik fragmentiškai išlikęs šio apartamento dekoras ar žinios apie tokį čia buvus leidžia nedaug kalbėti apie puošybos tinkamumo (*decorum*) taikymą šioje zonoje. Išlikęs prieškambario arba svečių kambario [A3; 13 il.] santūrių formų supraportas ir epikranitas atliepia prieškambariui siūlytą kuklią puošybą⁵¹. Valgomajame apie buvusią turtingesnę nei prieškambariye puošybą užsimena architektūros istorikas Klemensas Čerbulėnas (1912–1986). Vardija interjere buvusias drožinėtas buazerijas, turtingą lubų puošybą bei sudėtingo rašto parketą. Apie parketo raštą galima sužinoti tik iš vienos išlikusios nuotraukos [14 il.]. Tačiau net ir šios fragmentiškos žinios leidžia teigti, kad *decorum* principai buvo taikyti ir šioje erdvėje, buvo apgalvotai suplanuota, patalpų puošyba atitiko jų paskirtį, buvo kuklesnė nei reprezentacinio apartamento patalpų. Esant gausiam svečių skaičiui, šį svečių apartamentą buvo galima sujungti su reprezentaciniu, kaip siūlė Blondelis, ir suformuoti ištis efektingą erdvę.

Reprezentacinis apartamentas [B] prasidėjo už centrinių antro aukšto vestibulio durų. Pirmoji patalpa – tai didžioji salė [AB2; 15, 16 il.], kuri, kaip ir Ružanuose, tarnavo kaip šokių salė (įrengtas balkonas orkestui). Ši patalpa yra apskrito plano, jos būgno dalis išsikiša į sodo pusę, o pati

15, 16, 17, 18. Paežerių dvaro rūmų beletažinio aukšto reprezentacinio apartamento (*appartement de parade*) šokių salė, plafonas ir viršduris, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Ball room, ceiling and overdoor of the state apartment (*appartement de parade*) on the first floor of the Paežeriai manor house

erdvė kyla per du aukštus. Tokios dviaukštės patalpos prancūzų vadinamos kaip *Sallon a l'Italienne*⁵² (itališkas salonas). Lubos taip pat labai nuosekliai atliepia Le Camus de Mézières'o patarimus – jos turi būti suformuotos kaip dangus, o pavaizduotos figūros-alegoriniai motyvai saikingi, jų turi būti nedaug, kitaip sugriautų architektūros harmoniją⁵³. Būtent taip ir yra Paežerių šokių salėje – melsvas kupolinis skliautas su liunetais saikingai dekoruotas šokančiomis menadėmis⁵⁴ [17, 18 il.]. Visos šios planinės ir erdvinės patalpos savybės rodo, kad architektas išties stengėsi pritaikyti patalpą pagal numatytą funkciją, o lipdyba pavyko tai dar labiau pabrėžti. Šioje vietoje būtų galima pasakyti, kad Le Camus de Mézières'o mintis, jog vieno gerai apgalvoto *Sallon* puošyba „gali padaryti menininką nemirtingu“⁵⁵, išties tinka – tai vienas puikiausių *Sallon* Lietuvos dvaruose.

52 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 108.

53 Ibid., 105.

54 Daugiau apie šias alegorijas: Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 12.

55 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 110.

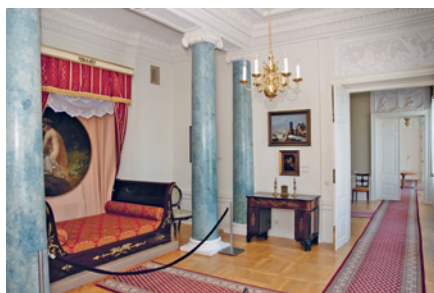
19, 20. Paežerių dvaro rūmų reprezentacinis prieškambaris, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

State ante-chamber of the Paežeriai manor house

21, 22. Paežerių dvaro rūmų reprezentacinis miegamasis, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

State bedroom of the Paežeriai manor house

Pasukus iš didžiosios, arba šokių, salės į dešinę, patenkama į dvi reprezentacines patalpas. Pirmoji – tai reprezentacinio prieškambario pobūdžio patalpa [B3; 19 il.], kurios svarba pabrėžiama turtingu dekoru, sutelktu trijuose supraportuose: Muzikos ir Linksmųjų [20 il.], Meilės ir Draugystės (čia glorijetės pavidale vėl atsikartoja jonėninis orderis) bei Taikos ir Pasipriešinimo agresijai simbolika⁵⁶. Aleksandravičiūtė pastebi, kad šiame supraporte alegorine forma gali būti išreikštos posukiliminės nuotaikos⁵⁷. Tačiau panašu, kad visa rūmų meninė programa sumanyta kaip sąmoningas pabėgimas nuo politikos, karo, valdžios, o gamtos prieglobstyje galima atsidėti menams, meilei ir taikai.

⁵⁶ Daugiau apie šias alegorijas: Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 13.

⁵⁷ Ibid.

Reprezentacinio apartamento traktą užbaigia reprezentacinis miegamasis [B4; 21, 22 il.]. Kambario puošyba vėlgi išduoda, kad tai paradiška, ne kasdienė erdvė. Pasak Le Camus de Mézières'o, miegamasis rūmuose turi vainikuoti reprezentacinį apartamentą ir jis dažnai tėra tik demonstracinis; rekomenduoja jį puošti jonėniniu orderiu, nes jis čia labiausiai dera. Anot autoriaus, alkovos nebemadingos, geriau projektuoti nišą lovai su dviem garderobais šonuose, tačiau tai nedera su reprezentacinio miegamojo didybe ir tinka tik menkesnės svarbos miegamajam, todėl geriausia laisvai kambaryje stovinti lova – „kaip švenčiausioji šventyklos vieta“⁵⁸. Būtent taip ir suprojektuotas Paežerių miegamasis – reprezentacinio apartamento gale su laisvai stovinčia lova, kurią tik simboliškai nuo likusios erdvės skiria dvi jonėninio orderio dirbtinio melynų marmuro kolonos ir dar dvi puskolonės. Miegamojo specifiškumą pabrėžia ir lipdyto dekorų supraportas, kuriame pavaizduoti besimyluojantys erotai⁵⁹.

Le Camus de Mézières'as, aptardamas miegamąjį, nurodo, kas prie jo turi būti: tarp įvairių patalpų mini garderobą, buduarą, patarnautojų kambarį, vonios kambarį, įvardija ir privatų miegamąjį. Autorius pažymi, kad iš visų šių reprezentacinių patalpų svarbiausias yra namų šeimininkės apartamentas, o šeimininko apartamentas būtų identiškas. Taigi Paežerių reprezentaciniame, tikėtina, šeimininkės, miegamajame (melsva dirbtinio marmuro jonėninių kolonų spalva ypač būdinga moters miegamajam) esančios nedidelės durys ir turėjo vesti į privatų apartamentą.

Vestibiulio dešinėje esančios durys [žr. 3 schemą] atsivėrė į dar dvi patalpas. Remiantis architektūros teorijoje cirkuliuojančiais pavyzdžiais ir Ružanų rūmų analogu, čia galėjo būti privatus apartamentas [C]. Pirmą patalpą galėjo tarnauti kaip prieškambaris [C2, 23 il.], o antroji – kaip miegamasis [C3]. Šioje patalpoje yra garderobo pobūdžio nedidelė patalpa ir durys į tarnybinę laiptinę, taigi atitiko kasdieniam miegamajam keliamus patogumo reikalavimus. Šių dviejų patalpų puošyba kukliausia, tai rodo čia galėjus būti kasdienę gyvenamąją erdvę.

Tarnybinė laiptinė jungė šiuos du antro aukšto miegamuosius su dar vienu miegamuoju pirmame aukšte [4 schema], kuris turėjo nišą lovai. Būtent šis architektūrinis elementas – niša – išduoda, kad pirmame

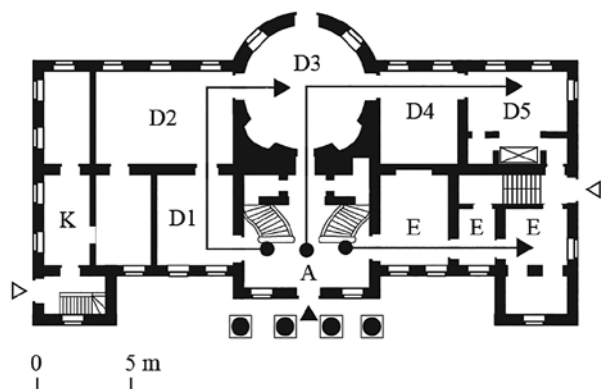
58 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 111.

59 Daugiau apie šią lipdybą: Aleksandravičiūtė, „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai“, 13.

23. Paežerių dvaro rūmų
galimas privatus apartamentas
(*appartement de commodité*):
prieškambaris, VRSKCM,
Kęstučio Inkratos nuotrauka,
2020

Possible private apartment
(*appartement de commodité*)
of the Paežeriai manor house

4 schema. Grafių Zabielių Paežerių dvaro rūmų pirmo aukšto planinės-funkcinės struktūros hipotetinė rekonstrukcija: A) pirmo aukšto vestibuliulis ir laiptinė. D) šeimininko apartamentas: D1) pirmojo prieškambario pobūdžio kambarys; D2) antrojo prieškambario pobūdžio kambarys (patogu patiekti maistą, galėjo tarnauti ir kaip valgomasis); D3) didžiojo kabineto pobūdžio kambarys; D4) prieškambario pobūdžio kambarys; D5) šeimininko miegamasis su lova alkovoje; K) žemutinio kredenso zona; E) apartamentas arba kitos paskirties patalpos (visos patalpos dengtos skliautais)

Ground floor plan-functional structure of Count Zabiela's Paežeriai manor house (hypothetical reconstruction): A) vestibule and staircase of the ground floor. D) master's apartment: D1) first antechamber-type room; D2) second antechamber-type room (convenient for serving food, therefore could also serve as a dining room); D3) grand cabinet-type room; D4) antechamber-type room; D5) bedroom with alcove bed. K) ground floor service room area. E) apartment or other intended premises (vaulted)

24. Paežerių dvaro rūmų pirmo aukšto centrinė apvali patalpa, VRSKCM, Kęstučio Inkratos nuotrauka, 2020

Central round room of the ground floor of the Paežeriai manor house

aukšte patalpa [D5], esanti po antro aukšto reprezentacinio apartamento miegamuoju, yra dar vienas miegamasis ir dar vieno apartamento kulminacija. Manytina, kad pastaruoju galėjo naudotis šeimininkas, nes vyrų miegamasis tradiciškai buvo įrengiamas pirmame aukšte, o moters – antrajame. Kyla klausimas, kokią funkciją turėjo po centrine antro aukšto sale (*Sallon a l'Italienne*) buvęs pirmo aukšto apvalus kambarys [D3, 24 il.]. Le Camus de Mézières'as mini, kad šeimininko apartamente, toje vietoje kur šeimininkės erdvėje yra salonas, turėtų būti įrengtas *Grand cabinet*⁶⁰ (didysis kabinetas). Išlikusios medinės brangios riešutmedžio⁶¹ buazerijos ir lubų puošyba nusako ištis vyrišką, kabineto erdvei būdingą, charakterį.

Pirmo aukšto tyrimą apsunkina kitose patalpose neišlikusi puošyba, išskirtinių architektūrinių elementų nebuvimas. Tačiau darant prielaidą, kad XVIII a. buvo įprasta formuoti du identiškus apartamentus – antrame aukšte moters, o pirmajame vyro, galima pabandyti ir Paežerių atveju taikyti šią charakteringą funkcinę schemą, nes planinė struktūra buvo beveik tapati.

Jau aptartos dvi svarbiausios patalpos – miegamasis ir didysis kabinetas – leidžia manyti, kad pirmame aukšte galėjo būti penkių patalpų (vyro) apartamentas [žr. 4 schemą]. Jis turėjo prasidėti pirmo aukšto vestibulio kairėje pirmuoju [D1] ir antruoju [D2] prieškambariu, kuris galėjo tarnauti ir kaip valgomasis, o šalia jo suformuota pirmo aukšto kredenso zona

60 Le Camus de Mézières, *Le génie de l'architecture*, 158.

61 *Paežerių dvaro centriniai rūmai. Vilkaviškio raj. Šeimenos seniūnija, Paežeriai. Vestibulio ir II a. patalpų polichrominiai tyrimai ir dažymo spalvinis sprendimas (papildomai paruošta byla be stratigrafinių lentelių)*, archit. I. Adomonytė, Kauno paminklų restauravimo institutas (Kaunas, 1996).

[žr. 4 schemą, K]. Šios patalpos atitiktų beletažinio, antrojo, aukšto svečių apartamento vietą. Keli prieškambariai rūmuose tarnavo ir kaip skirtingo rango asmenų laukiamieji, todėl jų buvimas didikų namuose buvo aktualus. Po jų numanomas didysis kabinetas [D3], kuris įprastai buvo skirtas lankytojų priėmimams ir darbui. Toliau sekė prieškambaris [D4], o patalpų virtinę vainikavo jau aptartas miegamasis su lova nišoje [D5]. Šios trys patalpos išsidėsčiusios toje pačioje rūmų vietoje kaip ir beletažinio aukšto reprezentacinis apartamentas. Toks žemutinis apartamentas galėjo būti skirtas didiko socialinėms ir reprezentacinėms funkcijoms vykdyti, galbūt kartu ir privačiam poilsiui.

Daugiausia klausimų kelia pirmo aukšto keturių skliautuotų patalpų [E] grupė. Išsidėsčiusios po antro aukšto galimu privačiu apartamentu, turinčios jungtį su pirmo aukšto vestibuliu, tarnybine laiptine ir vyro miegamuoju, jos galėjo tarnauti kaip dar vienas gyvenamasis apartamentas arba tiesiog kaip tarnybinės patalpos. Tačiau skliautai, vestibulio tamsi melsvai žalia spalva⁶² ir patalpų lokacija suponuoja apie šių patalpų svarbą. Žinant, kad prie Simono Zabelos tėvo Antano apartamento rezidencinėje pilyje Raudondvaryje buvo dviejų patalpų grupė, kuri tarnavo kaip biliardo ir porceliano kambarys⁶³, o pirmame aukšte buvo skliautu dengtas lobynas⁶⁴, tai leidžia manyti, kad panašių patalpų būtų galima ieškoti ir Paežerių dvaro rūmuose. Skliautuotos erdvės, prisimenant Drezdeno pilies Grünes Gewölbe⁶⁵ (Žalieji skliautai), ištis tiktų vertybėms saugoti. Reikia tikėtis, kad ateityje atrasti papildomi šaltiniai padės atsakyti į čia keliamus klausimus ir miglotą bandymą apibrėžti kai kurių patalpų funkciją.

Nors grafų Zabelų Paežerių dvaro rūmai dydžiu gerokai nusileidžia kunigaikščių Sapiegų grandiozinio dydžio Ružanų rūmams, tačiau beletažinio aukšto planavimas yra beveik identiškas, planinė-funkcinė struktūra ir puošyba buvo gerai apgalvota ir atitiko *decorum*, *bienséance* keliamus reikalavimus aristokratų buveinei.

62 1996 m. atlikti polichrominiai tyrimai rodo, kad pirmos patalpos, esančios iškart už vestibulio, ankstyviausias dažų sluoksnis buvo tamsios melsvai žalios spalvos (zondažas Z-18, 1 sluoksnis). Antros patalpos sienos pertinkuotos, dažų sluoksniai neaptikti. Trečioje ir ketvirtoje patalpose išlikęs ankstyviausias pirminis kalkinis dažymas ant tinko, tai gelsvos ir šviesiai rusvos spalvos dažai (vėlesni taip pat panašaus spalvinio sprendimo); *Paežerių dvaro centriniai rūmai*.

63 Daraškevičius, „Raudondvario dvaro rūmų planinės-funkcinės struktūros kaita“, 92.

64 Ibid.

65 Muziejus Drezdeno pilies pirmame aukšte, kurį 1723 m. įsteigė Abiejų Tautų Respublikos ir Saksonijos valdovas Augustas II.

Išvados

Grafų Zabielių Paežerių dvaro rūmų beletažinio aukšto planinė-funkcinė struktūra yra tipiška XVIII a. prancūzų pavyzdžių planuotiems rūmams. Pasitelkus pirmavaizdžius ir analogus, galima hipotetiškai rekonstruoti patalpų planinę-funkcinę struktūrą. Visą antro aukšto erdvę sudarė trys patalpų grupės, į kurias buvo galima patekti iš vestibulio: svečių apartamentas (prieškambaris, valgomasis ir kredensas su tarnybine laiptine), reprezentacinis apartamentas (didžioji salė, prieškambaris ir miegamasis) ir privatus (šeimininkės?) apartamentas (prieškambaris, miegamasis su garderobu ir tarnybine laiptine). Kebliau rekonstruoti pirmo aukšto patalpų funkcijas. Remiantis analogais, šiame aukšte turėjo būti sutelktos tarnybinės patalpos ir vienas, manytina, šeimininko, apartamentas (pora prieškambarių, didysis kabinetas, prieškambaris ir miegamasis su niša lovai). Skliautais perdengta pirmo aukšto patalpų grupė galėjo būti formuota kaip vertybėms saugoti skirta erdvė arba atlikti tarnybinių patalpų funkciją.

Išlikusi rūmų eksterjero ir iš dalies interjero puošyba leidžia įvertinti *decorum* taikymo principus. Bendras visą puošybą jungiantis motyvas yra jonėninis orderis – jis vienintelis naudotas visame oficialiame trakte nuo fasado, abiejų vestibulių iki reprezentacinio prieškambario ir miegamojo. Puošyboje meninėmis priemonėmis siekta pabrėžti patalpos paskirtį, pasitelkus tik jai būdingą charakterį.

Galima teigti, kad planinės-funkcinės struktūros atžvilgiu *decorum* principai šiuose rūmuose buvo taikyti atsižvelgiant į aukštą grafų Zabielių padėtį visuomenėje ir su jų statusu siejamomis funkcijomis – socialine, reprezentacine ir, žinoma, privačia. *Decorum* principas Paežerių dvaro rūmuose taikytas nuosekliai: planinė-funkcinė struktūra derinta su puošyba, o interjero bendra visuma tiesiogiai sieta su pastato eksterjeru. Kalbant Voltero eilėmis, tokia paprasta ir kilni architektūra, kurioje kiekvienas elementas buvo tinkamoje vietoje, leidžia su malonumu gėrėtis kūrinium, kuris nepribloškia, bet visada pamalonina.

Gauta — 2022 03 30

Šaltiniai

- Aleksandro Sapiegos Ružanų rūmų su šoninėmis galerijomis antrojo aukšto planas, archit. J. S. Beckeris, apie 1784 (*Rzut piętra korpusu głównego z dodanymi ćwierkolistymi galeriami. Rożana. Pałac Aleksandra Sapiehy – projekt rozbudowy*), 500 × 1095 mm, popierius, tušas, akvarelė. BUW GR, Inw. G. R. 779.
- Blondel, Jacques-François. *Cours d'architecture ou traité de la décoration [et] construction des bâtiments: contenant les leçons données en 1750, & les années suivantes*, vol. 1. Paris: chez Desaint, 1771.
- Boffrand, Germain. *Livre d'architecture contenant les principes généraux de cet art*. Paris: Chez Guillaume Cavalier père, 1745.
- Camus de Mézières, Nicolas Le. *Le génie de l'architecture, ou L'analogie de cet art avec nos sensations*. Paris, 1780.
- Cordemoy, Jean-Louis de. *Nouveau traité de toute l'architecture*. Paris: Chez Jean-Baptiste Coignard, 1714.
- Martyno Knakfuso pavyzdiniai 1775–1776 m. namų projektai (*Dom mieszkalny dla zamożnego obywatela – projekt. Rzut przyziemia budowli dwutraktowej z ryzalitem w elewacji tylnej*. WUB GR, Inv. zb. d. 8058, 8059).
- Paežerių dvaro centriniai rūmai. Vilkaviškio raj. Šeimenos seniūnija, Paežeriai. *Vestibiulio ir II a. patalpų polichrominiai tyrimai ir dažymo spalvinis sprendimas (papildomai paruošta byla be stratigrafinių lentelių)*, archit. I. Adomonytė, Kauno paminklų restauravimo institutas. Kaunas, 1996.
- Ružanų rūmų inventorius, 1793. VUB RS, f. 4, A1270 39576.

Literatūra

- Aleksandravičiūtė, Aleksandra. „Sentimentaliojo klasicizmo įvaizdžiai: Paežerių dvaro rūmų skulptūra“. *Menotyra* 1 (1998): 10–14.
- Bernatowicz, Tadeusz. „Die Familie Knackfuss: eine Studie über das Wirken deutscher Gärtner und Architekten in Polen“. In *Barock. Geschichte-Literatur-Kunst. Deutsch-polnische Kulturkontakte im 16.–18. Jahrhundert*, 203–215. Warszawa: NERITON, 2006.
- Butvilaitė, Rasa. *Architektūros studijos Vilniaus universitete 1773–1832 metais*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009.
- Daraškevičius, Marius. „Dvarų rūmų planavimo modernėjimas XVIII a. vid. – XX a. pr.: nuo versalietiškojo iki amerikietiškojo“. In *Dvarų archeologiniai ir kultūriniai tyrinėjimai Lietuvoje*, 89–122. Burbiškis: Daugyvenės kultūrinis istorijos muziejus-draustinis Burbiškių dvaras, 2020.
- . „Raudondvario dvaro rūmų planinės-funkcinės struktūros kaita“. In „Dvarų kultūra: erdvės, istorija, architektūros paveldas“. Sudarė Dalia Klajumienė. *Acta Academiae Artium Vilnensis* 96 (2020): 75–134.
- Drėma, Vladas. „Materiāly do działalności architekta Marcina Knakfusa“. *Biuletyn Historii Sztuki* 3 (1964): 197–207.
- Jusupovič, Monika. *Prowincjonalna elita litewska w XVIII wieku: działalność polityczna rodziny Zabiellów w latach 1733–1795*. Warszawa: Instytut Historii PAN, Polskie Towarzystwo Historyczne, Wydawnictwo Neriton, 2014.
- Kalnin, Walentyn W. „Nurt barokowy w twórczości J. S. Beckera architekta domu Sapiechów“. In Kowalczyk, Jerzy, ed. *Kultura artystyczna Wielkiego Księstwa Litewskiego w epoce baroku*, 213–229. Warszawa: Instytut Kultury, 1995.

Kohane, Peter and Michael Hill. „The Eclipse of a Commonplace Idea: Decorum in Architectural Theory“. *Architectural Research Quarterly*, vol. 5, nr. 1 (2001): 63–77.

Laštovičková, Věra. „Style and Identity: The Theoretical Foundations of Historicism in 19th-Century Architecture“. In Galeta, Jan and Zuzana Ragulová, ed. *Admired as well as Overlooked Beauty. Contributions to Architecture of Historicism, Art Nouveau, Early Modernism and Traditionalism*, 219–228. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

Lietuvos architektūros istorija. Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio, t. 2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.

Middleton, Robbin. „Introduction“. In Camus de Mézières, Nicolas Le. *The Genius of Architecture; or, The Analogy of That Art with Our Sensations*. Trans. David Britt. Santa Monica, CA: Getty Center for the History of Art and the Humanities; [Chicago]: Distributed by the University of Chicago Press, 1992.

Sliesoriūnas, Feliksas. „Nauji duomenys apie Martyno Knakfuso veiklą“. *Lietuvos istorijos metraštis* (1979): 58–86.

Słownik architektów i budowniczych środowiska warszawskiego XV–XVIII wieku. Migasiewicz, Paweł, Hanna Osiecka-Samsonowicz i Jakub Sito. Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 2016.

Thornton, Peter. *Authentic Decor, The Domestic Interior 1620–1920*. London: Seven Dials, Cassell & Co, 2000.

Кулагин, Анатолий Николаевич. *Архитектура дворцово-усадебных ансамблей Белоруссии. Вторая половина XVIII – начало XIX в.* Минск: Наука и техника, 1981.

Santrumpos

BUW GR – Varšuvos universiteto bibliotekos
Piešinių kabinetas (*Gabinet Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*)

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos
Rankraščių skyrius

Summary

Noblesse Oblige: *Decorum* in the Paežeriai Manor House of the Counts Zabiela

Marius Daraškevičius

Keywords: Paežeriai manor house, estate, decoration, *decorum*, interior.

The article analyses the application of the principles of *decorum* in manorial architecture in Lithuania in the 1700s. The case study focuses on the manor house of the Counts Zabiela (Zabiello) in Paežeriai (Vilkaviškis district, Lithuania). Art historian Aleksandra Aleksandravičiūtė was the first to do research into this topic when discussing the sculptural *décor* of the Paežeriai. This article continues the analysis in the framework of *decorum*: the plan and functional structure of the Paežeriai manor house, and the relationship between the decoration of the remaining spaces and the function of the rooms. The research aims to assess whether the principles of *decorum* were applied in the Paežeriai manor house, considering the high status of the Counts Zabiela in society and the functions associated with their status – social, representative, and private. The plan and inventory data of the Paežeriai manor house are unknown, therefore the only possibility to discuss the primary plan and the functional structure of the house is the object itself, as well as analogues and examples which circulated in treatises on architecture.

During the Age of Enlightenment, the issue of *decorum* was given much attention in aristocratic architecture. Like good manners, good architectural *decorum* was not mandatory, but it was usually respected and considered when designing façades, interiors, planning spaces and their functions. Since this topic was widely discussed during the Enlightenment, the concept of *decorum* is briefly addressed at the beginning of the article. Before starting the analysis of the manor house, the family of the Counts Zabiela and the importance of their rise in the 1700s are discussed. The question of the architect of the Paežeriai manor house is touched upon. The established opinion in historiography is that the house was designed by the German-born architect Marcin Knackfus *vel* Martin Knackfuss (ca. 1740–ca. 1821). The author of the article overviews

the works on the theory of architecture, which discuss the issue of *decorum*, and which were presumably referred to by this and other architects who worked in Lithuania. As a similar house-planning analogue, the Ruzhany (Belarus) manor house of the Sapiega (Sapieha) family, designed by German-born architect Jan Samuel Becker, was chosen. The preserved project of this house and the inventory of the premises compiled shortly after its construction provide reliable knowledge about the plan and functional structure of the house. This data can be hypothetically applied to the case study of Paežeriai. The last part of the article presents a hypothetical reconstruction of the planning and functional structure of the Paežeriai manor house.

In conclusion, it is argued that the plan and functional structure of the *piano nobile* of the Paežeriai manor house is typical of the 1700s and is based on the French model. The entire space of the first floor consisted of three types of rooms, which could be entered from the vestibule: the guest apartment (a drawing room, a dining room, and a butler's pantry with a service staircase), the state apartment (a ball room, an antechamber, and a state bedroom) and a private (hostess?) apartment (an antechamber, a bedroom, a closet, and a staircase). The ground floor was supposed to contain service rooms and presumably the owner's apartment. The group of vaulted rooms could be used for storing valuables or functioned as service rooms.

The preserved exterior and partially preserved interior decoration of the Paežeriai manor house allows us to appreciate the principles of applying *decorum*. The general motif that is common to the entire decoration is the Ionic order. It is the only classical order used in the entire formal reception route: from the façade portico, the ground and first floor vestibules, to the state apartment including the state bedroom. In the decoration, the aim was to emphasize the function of the room and its character by artistic means.

Regarding the house planning and room functions, the principles of *decorum* were applied considering the high position of the Counts Zabiela in society and the functions associated with their social, representational, and private status. The principle of *decorum* was consistently applied in the Paežeriai manor house: the space planning and room functions were combined with the decoration, and the general whole of the interior was directly connected with the exterior of the building. In the words of Voltaire, such simple and noble architecture, where every element is in its right place, allows you to enjoy a work that does not dazzle, but always pleases.